

VẤN ĐỀ BẢN SẮC DÂN TỘC VÀ QUÁ TRÌNH HỘI NHẬP

SOME ISSUES CONCERNING NATIONAL IDENTITY AND INTEGRATION PROCESS

LÊ THỊ TUYẾT BA

Trường Đại học Kinh tế, Đại học Đà Nẵng

TÓM TẮT

Ngày nay, vấn đề bản sắc dân tộc và việc giữ gìn, bảo tồn bản sắc dân tộc là mối quan tâm của nhiều quốc gia trong quá trình giao lưu, hội nhập. Đối với nước ta, từ khi tiến hành đổi mới, chúng ta đang từng bước mở rộng quan hệ, giao lưu hợp tác quốc tế. Quá trình này đang tạo cho chúng ta nhiều cơ hội và cả những thách thức gay gắt. Cho nên, vấn đề đặt ra là, chúng ta hội nhập như thế nào? Đảng và Nhà nước ta đã khẳng định: Mở cửa, hội nhập là để vừa phát triển đất nước, vừa bảo tồn được bản sắc của dân tộc mình và từng bước khẳng định vị thế, bản lĩnh của dân tộc trước cộng đồng quốc tế.

ABSTRACT

Nowadays, the issue of national identity and its preservation is the concern of many countries in the integration process. In regards to Vietnam, since the implementation of renovation policy, we have step-by-step expanded international cooperation relationships. This process is creating many opportunities and even severe challenges. Therefore, the problem is how we integrate? The Party and the State have confirmed that integration is for both the development of the country and for preservation of its national identity and step-by-step affirms the position and the potential of the country in the international community.

1. Đặt vấn đề

Thế giới ngày nay đang phát triển với tốc độ rất nhanh. Cuộc cách mạng khoa học công nghệ và quá trình toàn cầu hoá đang có tác động mạnh mẽ đến tất cả các quốc gia, dân tộc. Sự tác động đó đang tạo ra nhiều cơ hội và cả những thách thức gay gắt cho cả nhân loại. Đối với nước ta, chưa bao giờ, việc giữ gìn và phát huy bản sắc dân tộc lại được đặt ra một cách bức xúc như hiện nay. Bởi đây không chỉ là điều kiện để phát triển lành mạnh con người và xã hội mà còn có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển bền vững và tiến bộ của đất nước. Vì vậy, chúng ta đã xác định mở cửa, hội nhập là tất yếu nhưng với tinh thần chủ động trên cơ sở giữ gìn và phát huy bản sắc dân tộc, giữ gìn những giá trị truyền thống. Đây là vấn đề đang đặt ra cho cả xã hội Việt Nam.

2. Nội dung

Bản sắc dân tộc được hiểu là tổng thể những phẩm chất, đặc điểm, tính cách, cách thức để tồn tại và biểu hiện của một cộng đồng xã hội - dân tộc cụ thể, riêng biệt mà nhờ nó người ta mới có thể xác định được một dân tộc giữa quần thể các dân tộc trong cộng đồng nhân loại nói chung. Hoặc bản sắc dân tộc cũng có thể được hiểu đó là sự thể hiện phẩm chất của một dân tộc trong tính riêng biệt, đặc trưng của dân tộc đó. Tất cả những gì có thể coi là cốt lõi, chủ yếu, là hình ảnh trung thực về đời sống của một cộng đồng, tạo thành cái gọi là linh hồn, là bản lĩnh, là sức sống mãnh liệt và sự trường tồn của một dân tộc.

Đối với nước ta, bản sắc dân tộc là bao gồm những giá trị bền vững, những tinh hoa được vun đắp nên qua hàng ngàn năm đấu tranh dựng nước và giữ nước. Đó là lòng yêu nước nồng nàn, lòng tự tôn, tự cường dân tộc, lòng nhân ái bao dung, trọng nghĩa tình, đạo lý, cần

cù, sáng tạo... Tất cả đã kết tinh thành sức mạnh và in đậm dấu ấn độc đáo của cộng đồng các dân tộc trên lãnh thổ Việt Nam.

Ngày nay, chúng ta nhận thức sâu sắc rằng quá trình giao lưu, hội nhập với thế giới là cơ hội lớn để Việt Nam học hỏi, tiếp thu, đồng thời kế thừa và phát huy những giá trị truyền thống của dân tộc mình. Hơn nữa, việc mở cửa giao lưu và hội nhập với bên ngoài là con đường đưa nước ta thoát khỏi nghèo nàn, lạc hậu. Trong quá trình đó, đòi hỏi chúng ta phải chủ động tiếp thu những cái hay, cái mới từ bên ngoài có lợi cho sự phát triển đất nước và biết lọc bỏ những gì bất lợi, không phù hợp với truyền thống đạo lý của dân tộc.

Với xu thế phát triển của thế giới ngày nay, Việt Nam nhất thiết phải mở cửa, phải hội nhập để đón nhận những giá trị mới của nhân loại. Nhưng mở cửa hội nhập để phát triển, để từng bước khẳng định vị thế của dân tộc mình trên trường quốc tế chứ không phải trở thành cái bóng mờ của dân tộc khác. Mở cửa phải giữ được độc lập chủ quyền của dân tộc, giữ được “cơ cấu sinh thành nội tại của các giá trị”. Đây chính là lẽ sống còn của cả dân tộc.

Nếu chúng ta tiếp thu tinh hoa văn hoá nhân loại trên tinh thần độc lập tự chủ cao, với lòng tự hào sâu sắc về những giá trị đạo đức nền tảng của con người Việt Nam, của truyền thống lịch sử và văn hoá Việt Nam trong quá trình giao lưu với các nền văn hóa lớn thì “dân tộc ta vẫn giữ được độc lập mà không biệt lập” học hỏi bên ngoài mà không sao chép, hoà nhập với thế giới mà không bị hoà tan.

Trong quá trình mở rộng quan hệ giao lưu hợp tác quốc tế, sẽ không tránh khỏi sự va chạm, thậm chí là đụng độ giữa các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc với các giá trị bên ngoài. Thực tế đó đòi hỏi chúng ta không những phải bảo tồn, giữ gìn, khai thác các giá trị đạo đức truyền thống mà còn phải biết đưa chúng lên trình độ cao hơn trong hoàn cảnh mới, đồng thời phải sáng tạo thêm những giá trị mới phù hợp với thời đại.

Chúng ta đều biết rằng, điều kiện hiện nay đang tạo cho đất nước nhiều cơ hội nhưng chúng ta cũng đang phải đối mặt với nhiều thách thức. Cơ hội mà chúng ta đang có là được hoà mình vào thế giới rộng lớn, tiếp thu những thành tựu mới của khoa học công nghệ, học hỏi kinh nghiệm của các nước đi trước, chia sẻ các giá trị, tăng tính chủ động trong hoạt động kinh tế. Tuy nhiên, trên thực tế có rất nhiều những thách thức mà chúng ta đang phải tìm cách giải quyết. Đó là, làm thế nào để đạt được sự phát triển bền vững và phát triển cho tất cả mọi người; làm thế nào để toàn cầu hoá công nghệ thông tin và công nghệ truyền thông có thể tạo ra cuộc sống tốt đẹp cho tất cả mọi người; làm thế nào để các thị trường có đạo đức có thể thúc đẩy phát triển kinh tế để giảm khoảng cách giữa người giàu và người nghèo, một xã hội thực sự bình đẳng, tiên bộ và văn minh?

Trong kỷ nguyên toàn cầu hoá hiện nay, sự lo ngại về khả năng đánh mất bản sắc dân tộc là mối lo chung của toàn nhân loại, đặc biệt là các nước đang phát triển. Một số nhà nghiên cứu cho rằng, những luồng văn hoá ngày nay đang bị mất cân bằng, nó đang chuyển theo hướng từ nước giàu tới và gây áp lực đối với những nước nghèo. Nhờ các mạng lưới thông tin và công nghệ truyền thông qua vệ tinh, những phương tiện thông tin đại chúng có sức bành trướng khắp toàn cầu. Những cuộc tấn công dữ dội của văn hoá nước ngoài có thể đe dọa tính đa dạng và nguy cơ các dân tộc có thể đánh mất bản sắc của mình.

Tuy nhiên, nói như vậy, không có nghĩa là, nếu sợ đánh mất bản sắc, chúng ta phải đóng cửa, phải từ bỏ con đường hội nhập với thế giới. Điều đó là không thể được vì toàn cầu hoá là xu hướng tất yếu của thời đại. Trong điều kiện hiện nay, nếu như quốc gia nào, dân tộc nào tự đóng cửa và từ chối hợp tác, hội nhập thì tất yếu sẽ bị cô lập và bị bật ra khỏi quỹ đạo phát triển chung của nhân loại. Cho nên, để khỏi bị gạt ra ngoài lề của sự phát triển chung và sự tiên bộ của lịch sử thì các quốc gia, các dân tộc phải căn cứ vào mục tiêu phát triển và khả

năng thực tế của mình mà đề ra chính sách hội nhập quốc tế một cách có lợi nhất. Hội nhập với thế giới, tranh thủ tối đa các cơ hội có được là cách tốt nhất để các dân tộc, các quốc gia cùng tiên bước, cùng phát triển. Đây cũng là cách có hiệu quả giúp cho các nước lạc hậu, thực hiện con đường phát triển rút ngắn, nói đúng hơn là có thể đẩy nhanh tốc độ để có cơ may thu hẹp khoảng cách và từng bước đuổi kịp các nước tiên tiến về kinh tế. Bài học của các nước công nghiệp mới ở Châu á (NICS) là minh chứng rõ ràng nhất và cũng đầy thuyết phục nhất. Với thực tế đó, từ khi tiến hành công cuộc đổi mới, Việt Nam đã dứt khoát chọn cho mình con đường hội nhập khu vực và quốc tế trong bối cảnh toàn cầu hoá hiện nay.

Thực tế cho thấy, dù ở thời đại nào, quốc gia dân tộc nào nếu đóng cửa, biệt lập với thế giới thì sẽ không đem lại sự phồn vinh về kinh tế, văn hoá, và càng không làm tăng thêm các giá trị. Đã có một số quốc gia do tự cô lập mình đến mức cực đoan vì sợ những ảnh hưởng và tác động từ bên ngoài vào làm xói mòn các giá trị dân tộc, kết quả họ đã bị tụt hậu về kinh tế một cách thảm hại, thậm chí cả sự tàn lụi về văn hoá. Vì vậy, trong điều kiện hiện nay “hợp tác và hội nhập quốc tế đang là một mệnh lệnh, là thước đo khả năng thích nghi của một dân tộc, tầm nhìn và năng lực quản lí đất nước của các chính phủ đương quyền vì mục tiêu phát triển” [1].

Tuy nhiên, quá trình hội nhập đang diễn ra trong điều kiện còn tồn tại quá nhiều sự bất bình đẳng và bị chi phối bởi một số nước giàu thì không phải chỉ hứa hẹn toàn những điều tốt đẹp cho các nước đang ở trình độ thấp kém, lạc hậu, trong đó có Việt Nam. Vì vậy, cùng với việc chủ động nắm bắt cơ hội để phát triển đất nước, để có thể đẩy nhanh tốc độ phát triển thì cũng cần phải biết cách giảm thiểu những bất lợi, những tác động tiêu cực, phải biết vượt qua chạm bẫy và thách thức. Điều đó hoàn toàn phụ thuộc vào năng lực, ý thức và bản lĩnh của người Việt Nam.

Nhận thức được những ưu thế và nguy cơ trong quá trình hội nhập, Đảng và Nhà nước ta đã đề ra và thực hiện chính sách đa dạng hoá, đa phương hoá các quan hệ quốc tế, mở rộng quan hệ và hợp tác với tất cả các nước, các tổ chức quốc tế nhằm tạo môi trường quốc tế thuận lợi để đẩy nhanh quá trình phát triển kinh tế – xã hội, “có kế hoạch tổng thể tham gia hội nhập kinh tế quốc tế” và coi đây “là một quá trình vừa hợp tác để phát triển, vừa đấu tranh rất phức tạp, đặc biệt là đấu tranh của các nước đang phát triển bảo vệ lợi ích của mình, vì một trật tự kinh tế quốc tế công bằng, chống lại những áp đặt phi lí của các cường quốc kinh tế” [2].

Quá trình hội nhập đang đặt ra những yêu cầu mới, những đòi hỏi mới đối với đất nước. Với xu thế của thời đại buộc chúng ta phải đẩy nhanh tốc độ tăng trưởng kinh tế, phải tận dụng những thành tựu mới của KHCN để phục vụ ngày càng tốt hơn, đầy đủ hơn những nhu cầu ngày càng cao của con người. Tuy nhiên, không thể vì sự tăng trưởng, tất cả cho phát triển kinh tế mà huỷ hoại những giá trị của dân tộc. Kinh nghiệm của nhiều quốc gia dân tộc cho thấy, nếu chỉ chú ý đến phát triển kinh tế mà không chú ý đến tiến bộ xã hội thì sẽ dẫn đến sự suy giảm về đạo đức, lối sống và những giá trị nhân văn khác.

Trong điều kiện hiện nay, cũng như bất cứ một dân tộc nào, chúng ta phải trở về với những giá trị văn hoá truyền thống, những cái tạo nên sức mạnh cội nguồn, tạo nên diện mạo tinh thần và bản lĩnh của dân tộc. Trở về với cội nguồn, với văn hoá dân tộc không chỉ là trở về với những giá trị được biểu hiện rõ rệt trong đạo đức, lối sống, trong các hoạt động nghệ thuật mà cả những gì còn tiềm ẩn trong phong tục, tập quán, những cách cảm nhận riêng về thế giới, về không gian và thời gian. Tuy nhiên, trở về với các giá trị truyền thống không có nghĩa là phục cổ, là đóng kín. Trái lại, đây là quá trình tự nhận thức ra mình, tự khám phá mình khi đứng ở tầm cao của lịch sử. Với ý nghĩa đó, việc chủ động hội nhập trên cơ sở giữ gìn và phát huy bản sắc dân tộc đòi hỏi một sự sáng tạo, một sự phát triển không ngừng.

Nhiều nhà nghiên cứu đã từng khẳng định, lối thoát cho những lo lắng của con người về giá trị của sự phát triển hoá ra nằm ở truyền thống. Từ kinh nghiệm của các xã hội đã đạt tới trình độ phát triển cao cho thấy: bằng cách không lãng quên truyền thống, làm cho các giá trị hiện đại ăn nhập hoặc không mâu thuẫn với các giá trị truyền thống... đó là con đường tự nhiên và tất yếu mà các xã hội, dù muốn hay không, dù nhận thức được hay chưa nhận thức được cũng đều phải thực hiện để đạt tới sự phát triển bền vững.

Trong thời đại ngày nay, khi mà “xã hội hiện đại đang có nguy cơ bị đứt đoạn với truyền thống, khi mà nhiều truyền thống tốt đẹp đang trở nên quá nhỏ bé và mong manh” trước nguy cơ bị lãng quên, bị tàn phá thì việc đề cao giá trị tích cực của truyền thống là vấn đề cần phải được nhìn nhận một cách nghiêm túc. Nói đúng hơn, cần phải có thái độ đúng mực hơn nữa và tích cực hơn nữa đối với những bài học của truyền thống. Bởi vì cái cần được bảo tồn phải được bảo tồn, gìn giữ khi nó đang tồn tại, “nếu chậm trễ, nhiều truyền thống tốt đẹp đôi khi chỉ còn tồn tại trong hoài niệm” [3].

Chúng ta có thể nhận thấy rằng sự tăng trưởng kinh tế đối với bất kỳ xã hội nào, thời đại nào cũng hết sức quan trọng nhưng đó mới là cơ sở, là điều kiện cần để xã hội phát triển. Giàu có, tiện nghi, văn minh vật chất trong xã hội nào cũng vậy, chỉ là một phần của đời sống xã hội. Sự phát triển lành mạnh của xã hội luôn đòi hỏi phải được thực hiện sao cho trong xã hội luôn tồn tại công bằng, văn minh và tất nhiên, ở đó hiện đại không đứt đoạn với truyền thống và truyền thống là nền tảng cho xã hội phát triển để đi đến hiện đại.

Đối với nước ta những năm vừa qua, trong quá trình mở cửa giao lưu với thế giới, chúng ta không chỉ tiếp thu những giá trị hiện đại, tiên tiến mà còn bổ sung, điều chỉnh một số nét của các giá trị truyền thống cho phù hợp với thời đại, thẩm thấu và làm đa dạng thêm bản sắc của dân tộc. Chúng ta ngày càng ý thức rõ hơn về quá trình hội nhập. Quá trình này làm cho các quốc gia đang ngày càng xích lại gần nhau hơn bởi những giá trị truyền thống chung, đồng thời tạo điều kiện cho mỗi dân tộc phát huy nét độc đáo, đặc trưng của mình. Quá trình này cũng sẽ tạo điều kiện cho thế giới luôn tồn tại trong sự thống nhất chung của tất cả những cái riêng, cái đặc thù; cái chung không bài trừ cái riêng mà cùng với cái riêng làm tiền đề cho nhau để cùng thúc đẩy nhau phát triển và tiến bộ.

Để phát triển đất nước, thực hiện sự nghiệp đổi mới, chúng ta đã hoà vào xu thế phát triển chung của thời đại, mở cửa hội nhập để đón nhận những thành quả tiến bộ của nhân loại, để tiếp thu tối đa các giá trị văn minh, văn hoá thế giới, đồng thời phải bảo đảm bảo toàn bản sắc dân tộc, giữ gìn, bảo tồn những giá trị truyền thống. Chúng ta xác định hội nhập trên cơ sở lựa chọn tối ưu, làm sao để tích hợp được nhiều tinh hoa đặc sắc của nhiều nền văn hoá phù hợp với đặc điểm và truyền thống của dân tộc. Bởi vì, nếu giao lưu hội nhập mà tiếp nhận vô điều kiện thì rốt cuộc sẽ làm mất bản sắc dân tộc hay đúng hơn là “mất gốc văn hoá” [4].

Tất nhiên, giữ gìn và phát huy bản sắc dân tộc không có nghĩa là giữ lại tất cả những gì của quá khứ. Giữ gìn, phát huy một cách hợp lý chứ không phải cường điệu bản sắc của dân tộc. Bởi nếu có tư tưởng phục cổ một cách cực đoan thì dễ trở thành dị biệt với nhân loại trong khi thế giới đang phát triển theo xu hướng tất yếu của sự hoà hợp. Chúng ta phải chủ động hội nhập trên cơ sở lựa chọn những gì tốt đẹp nhất của cả dân tộc mình lẫn của dân tộc khác. Nói đúng hơn, chúng ta phải can đảm vứt bỏ những cái thừa, cái lạc hậu, bảo tồn, phát huy cái nhân lõi trong giá trị truyền thống- cái giúp ta gia nhập thuận lợi và thành công vào xu thế chung của thời đại. Có ai đó đã rất có lý khi nói rằng, con người với gánh nặng cồng kềnh của quá khứ thì sẽ không đi xa được. Cho nên, hành trang để dân tộc ta hội nhập với thế giới càng nhẹ, càng chất lượng và tương thích với bối cảnh mới, chúng ta sẽ càng đi nhanh hơn và xa hơn.

3. Kết luận

Như vậy, trong thời đại ngày nay, hội nhập đang trở thành một xu thế khách quan. Dân tộc Việt Nam, hay bất cứ một dân tộc nào khác không thể nằm ngoài quỹ đạo đó. Hội nhập là con đường tất yếu, là lẽ sống còn của cả dân tộc. Vấn đề đặt ra là chúng ta hội nhập như thế nào. Rõ ràng, chúng ta với tư thế chủ động, hội nhập trên cơ sở tự khẳng định mình, nỗ lực để vượt lên chính mình, nghĩa là, thông qua quá trình hội nhập, chúng ta có thể nhận thức đầy đủ hơn, có ý thức hơn trong việc bảo tồn, phát huy bản sắc của dân tộc mình. Đồng thời trong quá trình đó, chúng ta sẽ thấy được những hạn chế của những truyền thống có khả năng cản trở sự tiến bộ để tìm cách khắc phục. Một khi đã nhận thức được như vậy, chắc chắn chúng ta sẽ kết hợp hài hoà các giá trị truyền thống với các giá trị hiện đại, trên cơ sở bảo tồn bản sắc dân tộc, giữ lấy những gì là tinh hoa, loại bỏ dần các yếu tố lỗi thời, tăng cường giao lưu, học hỏi với bên ngoài thì sẽ vượt qua được những thử thách, sẽ khơi dậy được vai trò động lực của các giá trị truyền thống. Với tinh thần và bản lĩnh của người Việt Nam, chúng ta sẽ “phát huy tối đa nội lực, nâng cao hiệu quả hợp tác quốc tế, bảo đảm độc lập tự chủ và định hướng Xã hội Chủ nghĩa” [5], kết hợp sức mạnh dân tộc với những ưu thế của thời đại để phát triển đất nước và từng bước khẳng định vị thế bản lĩnh của dân tộc mình trước cộng đồng quốc tế.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Nguyễn Trọng Chuẩn, *Hội nhập quốc tế, cơ hội và thách thức*, Tạp chí Triết học số 8, 2004, tr.7.
- [2] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2001, tr.157, 158.
- [3] Nguyễn Trọng Chuẩn, Phạm Văn Đức, Hồ Sĩ Quý, *Tìm hiểu giá trị văn hoá truyền thống trong quá trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá*, NXB Chính trị Quốc gia, HN, 2001.
- [4] Nguyễn Trọng Chuẩn, Nguyễn Văn Huyền, *Giá trị truyền thống trước thách thức của toàn cầu hoá*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2002.
- [5] Đảng Cộng sản Việt Nam, bài đã dẫn, trang 120.